

AUTOREFERAT

dr Katarzyna Przybyła

Uniwersytet Przyrodniczy we Wrocławiu

Instytut Gospodarki Przestrzennej

1. Imię i nazwisko

Katarzyna Przybyła, <https://orcid.org/0000-0002-9717-1599>

2. Posiadane dyplomy i stopnie naukowe

1995 r. – dyplom ukończenia szkoły średniej: Liceum Ekonomiczne w Jeleniej Górze, specjalność „rachunkowość”

1995-2000 – studia na Wydziale Gospodarki Regionalnej i Turystyki Akademii Ekonomicznej we Wrocławiu, specjalność „bankowość i ubezpieczenia”

2000 – uzyskanie tytułu magistra i dyplom ukończenia Akademii Ekonomicznej we Wrocławiu na podstawie obronionej pracy magisterskiej pt.: „Ocena szkodowości ubezpieczeń komunikacyjnych na przykładzie inspektoratu Powszechnego Zakładu Ubezpieczeń S.A. w Jeleniej Górze”

2009 – uzyskanie tytułu doktora nauk ekonomicznych w zakresie ekonomii na podstawie przedstawionej rozprawy doktorskiej pt.: „Wpływ Specjalnych Stref Ekonomicznych na kształtowanie się bazy ekonomicznej miast na przykładzie Dolnego Śląska” (Uniwersytet Ekonomiczny we Wrocławiu, Wydział Gospodarki Regionalnej i Turystyki, obecnie: Wydział Ekonomii, Zarządzania i Turystyki, promotor: dr hab. Ryszard Broł, prof. nadzw. UE, recenzenci: prof. dr hab. Krystian Heffner, dr hab. Stanisław Korenik, prof. nadzw. UE).

3. Informacja o dotychczasowym zatrudnieniu w jednostkach naukowych

2000-2004 – asystent w Kolegium Karkonoskim Państwowej Wyższej Szkole Zawodowej

2009-2011 – asystent w Katedrze Gospodarki Przestrzennej Uniwersytetu Przyrodniczego we Wrocławiu

Od 2011 r. adiunkt w Katedrze Gospodarki Przestrzennej Uniwersytetu Przyrodniczego we Wrocławiu (obecnie: Instytut Gospodarki Przestrzennej)

4. Omówienie osiągnięć, o których mowa w art. 219 ust. 1 pkt. 2 ustawy z dnia 20 lipca 2018 r. Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce (Dz. U. z 2021 r. poz. 478 z późn. zm.)

4.1. Tytuł osiągnięcia naukowego

Dziełem stanowiącym osiągnięcie jest moja monografia naukowa pt.:

Zróźnicowanie i zmiany poziomu rozwoju społeczno-gospodarczego miast z regionalną funkcją administracyjną w Polsce, Uniwersytet Przyrodniczy we Wrocławiu, vol. 236, 2022, Wrocław, Wydawnictwo Uniwersytetu Przyrodniczego we Wrocławiu, 170 s., ISBN 978-83-7717-369-5

Recenzenci wydawniczy:

prof. dr hab. Krystian Heffner, Uniwersytet Ekonomiczny w Katowicach

prof. dr hab. Tadeusz Marszał, Uniwersytet Łódzki

4.2. Uzasadnienie podjętego problemu badawczego

W związku z reformą systemu administracji publicznej przeprowadzoną w Polsce w latach dziewięćdziesiątych XX w., wprowadzono istotne zmiany hierarchiczne w zakresie podziału terytorialnego państwa. Motywacją reformy była decentralizacja terytorialnej organizacji kraju, tak by władze regionalne mogły stać się podmiotami w konkurencyjnej grze globalnej i by mogły zastąpić i odciążyc władze centralne wszędzie tam, gdzie region jest właściwszym pomiotem decyzji (Gorzalak 1999). Istotnym deklarowanym celem było też dopasowanie struktur administracyjnych do potrzeb europejskiej polityki regionalnej.

W 1998 r. została więc podjęta decyzja o konsolidacji zbyt rozdrobnionych w opinii części ekspertów jednostek administracyjnych szczebla regionalnego. W wyniku reformy, na miejsce dotychczasowych 49 powstało 16 nowych województw. Tym samym zmniejszeniu uległa liczba miast pełniących funkcję stolic województwa. Funkcję stołeczną uzyskało osiemnaście miast. Jednocześnie 31 miast funkcję tą utraciło. Nowy podział administracyjny kraju powiązany był z rozszerzeniem kompetencji decyzyjnych na poziomie samorządowym. Tym samym część odpowiedzialności za rozwój miast spadła na zarządzające nimi samorządowe władze publiczne. Jak się wydaje miało to istotne znaczenie dla dalszych kierunków rozwoju miast wojewódzkich i tych pozbawionych tego statusu. Ponad 20 lat od wprowadzenia nowego podziału administracyjnego, interesującym zarówno z poznawczego, jak i praktycznego punktu widzenia wydaje się zagadnienie, w jakim stopniu i w jaki sposób zmiany te wpłynęły na procesy rozwojowe zachodzące w miastach. Czy utrzymanie statusu miasta wojewódzkiego, a co za tym idzie bardziej rozbudowanej funkcji administracyjnej przełożyło się na szybszy

rozwój w innych dziedzinach? Powtórzyć też można już wcześniej postawione przez Komorowskiego (2012) pytanie, czy utrata prestiżowej funkcji administracyjnej, powiązanej z statusem wojewódzkim, ale zrekompensowana w pewnym stopniu uzyskaniem autonomii decyzyjnej wpłynęła na dynamikę procesów rozwojowych byłych miast wojewódzkich? Czy może inne czynniki, w tym o charakterze egzogenicznym (np. położenie geograficzne, wielkość ośrodka) skuteczniej determinują rozwój miast?

Próba identyfikacji wpływu przemian administracyjnych na rozwój miast w Polsce wymaga analiz z zachowaniem szerszego kontekstu. Stąd przedstawione w monografii badania prezentują pozycję wybranych miast z uwzględnieniem zmian w strukturze funkcjonalnej, w strukturze rynku pracy, obejmują zmiany poziomu życia mieszkańców oraz aktywność inwestycyjną miast w zakresie inwestycji publicznych. Autorka dokonała wyboru prezentowanych obszarów po szerszej analizie wielu zagadnień towarzyszących przemianom społeczno-gospodarczym w kraju (np. sytuacji demograficznej). Warto też podkreślić, że przedmiotem zainteresowania autorki była nie tyle sama reforma administracyjna kraju, co jej skutki dla rozwoju wybranych miast. Uzupełnić można, że prezentowana praca wpisuje się w nurt analiz opartych na cechach statystycznych, dotyczących obiektywnych zmian w strukturach funkcjonalnych i zatrudnienia, poziomie życia oraz aktywności inwestycyjnej. W takim zakresie wydaje się być rozwinięciem tematu, uzupełniającym prowadzone w tym względzie debaty o poparte badaniami ilościowymi wnioski z przeprowadzonych analiz.

4.3. Cel i hipotezy badawcze

Celem głównym pracy jest określenie i ocena poziomu oraz dynamiki zmian rozwoju społeczno - gospodarczego zachodzącego w miastach z uwzględnieniem podziału na miasta wojewódzkie (pozostające stolicami regionalnymi) i te, które w skutek reformy systemu administracji publicznej funkcję tą utraciły.

W opracowaniu założono realizację celów szczegółowych, których osiągnięcie umożliwia realizację celu głównego:

1. Określenie struktur funkcjonalnych badanych ośrodków oraz ocena kierunku i zakresu zmian zachodzących w tych strukturach;
2. Określenie dynamiki i ocena kierunków zmian zachodzących w strukturze rynku pracy badanych miast;

3. Określenie poziomu życia mieszkańców badanych miast i ocena zmian zachodzących w tym zakresie;

4. Ocena aktywności inwestycyjnej badanych miast, w zakresie inwestycji publicznych.

W toku realizacji założonego celu weryfikacji poddano następujące hipotezy badawcze:
Hipoteza 1- poziom i kierunki zmian w strukturze funkcjonalnej istotnie różnią się w miastach wojewódzkich i byłych miastach wojewódzkich;

Hipoteza 2 - dynamika i kierunki zmian w strukturze zatrudnienia są odmienne w miastach wojewódzkich i byłych miastach wojewódzkich;

Hipoteza 3 - poziom życia i dynamika zmian w poziomie życia są odmienne w miastach wojewódzkich i byłych miastach wojewódzkich;

Hipoteza 4 – poziom samorządowej aktywności inwestycyjnej jest odmienny w miastach wojewódzkich i byłych miastach wojewódzkich.

Uzasadnieniem tak sformułowanych hipotez jest ugruntowane w Polsce przekonanie, że reforma administracyjna przyczyniła się do znaczących zmian trajektorii rozwojowych miast. Zarówno w opracowaniach naukowych jak i przede wszystkim w debacie publicznej dominuje pogląd, że miasta, które zostały stolicami nowych województw, wzmocniły swoją pozycję kosztem ośrodków, które takie funkcje utraciły. Podkreślany jest fakt, że zmiany te dotyczą nie tylko sektora usług administracyjnych. W polskim modelu podziału inwestycyjnych środków rozwojowych stosunkowo dużą rolę odgrywają czynniki polityczno-administracyjne na szczeblu regionalnym. Przewaga komparatywna wynikająca z funkcji stolicy regionów może zatem przejawiać się większą siłą polityczną tych ośrodków w konkurowaniu o takie środki. Cechą badanego okresu (2004-2018) jest to, większość inwestycji komunalnych w Polsce realizowanych było z udziałem grantów ze środków Unii Europejskiej. Wolumin tych środków był na tyle istotny, że znacząco wpływał na proces modernizacji miast i ich zmiany gospodarcze (Przybyła et al., 2018).

Zaprezentowany w rozdziale 1 monografii przegląd literatury wskazuje, że zarysowany związek przyczynowo-skutkowy jest dosyć mocno ugruntowany w literaturze a jednocześnie dominuje w debatach społeczno-politycznych. Pomimo tego jednak podjęto się próby zweryfikowania przyjętych hipotez badawczych. W odczuciu autorki bowiem, wzmocnienie pozycji nowych stolic województwa jest bardziej efektem nie zrównoważonego, polaryzacyjnego rozwoju kraju, w którym coraz większą rolę odgrywają duże ośrodki

gospodarcze, kosztem peryferyzacji mniejszych miast (zaznaczyć należy, że w polskiej tradycji funkcje stołeczne pełni zazwyczaj największe miasto regionu). Trend ten jest zbieżny z ogólnoeuropejskimi procesami i postępuje mimo (obok) zmian administracyjnych.

4.4. Omówienie struktury monografii

Przyjętym celem i próbie weryfikacji postawionych hipotez podporządkowano strukturę pracy. Składa się ona ze wstępu, sześciu rozdziałów merytorycznych oraz zakończenia, bibliografii, wykazów tabel, wykresów, rysunków.

Rozdział pierwszy, teoretyczny, poświęcony jest omówieniu wpływu funkcji administracyjnych na możliwości rozwojowe miasta w świetle wybranych koncepcji rozwoju regionalnego. Zaprezentowane zostały podstawowe pojęcia z tej dziedziny, łącznie z przeglądem krótkim przeglądem definicji. Scharakteryzowano wybrane teorie rozwoju regionalnego z uwzględnieniem roli jaką przypisują one funkcjom administracyjnym. W rozdziale tym został również przedstawiony przegląd badań nad wpływem statusu miast i powiązanych z nim funkcji administracyjnych na kierunki rozwoju gospodarczego w wybranych krajach. Dokonano też krótkiego przeglądu literatury dotyczącej funkcjonowania i rozwoju byłych polskich miast wojewódzkich.

Rozdział drugi poświęcono strukturalnym funkcjonalnym badanych miast. Na gruncie teorii bazy ekonomicznej, przy użyciu wskaźnika nadwyżki pracowników oraz współczynnika specjalizacji Florence'a zbadano strukturę zatrudnienia o charakterze egzogenicznym w ośrodkach oraz zakres specjalizacji poszczególnych działów gospodarki miast. Przeanalizowano również zmiany jakie w obserwowanym przedziale czasu zaszły w tych wielkościach, w podziale na grupy obecnych i byłych miast wojewódzkich. Zbadano powiązanie pomiędzy wielkością badanych miast, a poziomem WSF w poszczególnych zgrupowaniach sekcji PKD 2007. Zbadano też relację pomiędzy położeniem geograficznymi miast, a określonymi w badaniu WSF dla tych miast.

W rozdziale trzecim oparto się na danych dotyczących udziału pracujących w poszczególnych działach gospodarki miast. Wykorzystując zaproponowaną miarę odległości ważonej, dokonano pomiaru zmian zachodzących w strukturach pracujących w badanych miastach. Dla porównania wykonano również obliczenia przy użyciu stosowanej zazwyczaj miary Braya-Curtisa. Wydzielono cztery grupy miast, w których zakres zmian był podobny.

Sprawdzono, czy dynamika zmian w strukturze zatrudnienia w grupie obecnych i byłych miast wojewódzkich jest odmienna. Zbadano również siłę związku pomiędzy wartościami obliczonych miar, a wielkością miast, mierzoną liczbą mieszkańców. Ciekawym uzupełnieniem jest badanie relacji pomiędzy położeniem geograficznym miast, a określonymi wcześniej wartościami miar.

W kolejnej części pracy podjęto zagadnienie poziomu życia mieszkańców miast i zmian zachodzących w tym zakresie. Na podstawie materiału statystycznego obejmującego grupę 37 cech charakteryzujących warunki życia jakie miasta zapewniały swoim mieszkańcom, wykorzystując taksonomiczną metodę wzorca rozwoju, skonstruowano mierniki rozwoju badanego zjawiska. Dokonano klasyfikacji ośrodków na grupy według wartości miary. W postępowaniu statystycznym sprawdzono, czy mierzony wskazaną metodą poziom życia w miastach wojewódzkich i byłych wojewódzkich się różni oraz jakie zmiany następują w tej dziedzinie. Przy pomocy współczynnika korelacji rang Spearmana zbadano relację pomiędzy wielkością badanych miast, a poziomem życia. Zbadano też relację pomiędzy wyrażonymi w stopniach dziesiętnych współrzędnymi geograficznymi badanych miast określonym w prezentowanym badaniu poziomem życia.

Rozdział piąty odnosi się do kwestii aktywności inwestycyjnej miast, w zakresie inwestycji publicznych. Wykorzystując taksonomiczną metodę bezwzorcowej miary syntetycznej, skonstruowano mierniki określające poziom tej aktywności. Dokonano klasyfikacji miast według poziomu ich aktywności inwestycyjnej. Sprawdzono, czy różni się on w grupie obecnych i byłych stolic regionalnych. Zbadano siłę związku pomiędzy określonym wcześniej poziomem aktywności inwestycyjnej, a wielkością miast oraz ich położeniem geograficznym.

Treść rozdziału szóstego i zakończenia obejmuje ocenę zachodzących zmian w poziomie rozwoju społeczno - gospodarczego badanych miast oraz wnioski i spostrzeżenia wynikające z badań. Autorka ustosunkowuje się również do przyjętych hipotez badawczych, dokonuje podsumowania wywodów zawartych w pracy

4.5. Metody badawcze

Procedura badawcza obejmowała, po opracowaniu koncepcji badań, przeprowadzenie kwerendy bibliograficznej jak i analizę aktów prawnych. Konieczne było pozyskanie danych statystycznych z Głównego Urzędu Statystycznego (GUS). Następnie, przy wykorzystaniu odpowiednich metod badawczych oraz powiązanych narzędzi statystycznych realizowano kolejne cele badawcze. Ostatnim etapem było opracowanie zebranych wyników oraz przedstawienie wniosków i rekomendacji.

Zakres problematyki poruszanej w pracy uzasadnił zastosowanie następujących metod badawczych: metoda opisowa, metoda wskaźnikowa, metoda analizy porównawczej, metoda wielowymiarowej analizy porównawczej, metody heurystyczne bazujące na doświadczeniach badaczy oraz opiniach ekspertów.

4.6. Wyniki badań i wnioski

Dynamiczne zmiany zachodzące w kraju po 1989 r., a związane z przejściem z gospodarki centralnie planowanej do gospodarki wolnorynkowej oraz do innej rzeczywistości geopolitycznej sprawiły, że polskie miasta musiały sprostać nowym wymaganiom. Przede wszystkim wymienić tu należy rosnącą konkurencję na rynku krajowym i zagranicznym i powiązaną z tym konieczność budowania własnej konkurencyjności. Jednocześnie perspektywa wstąpienia do Unii Europejskiej i powierzenia regionom prowadzenia polityki regionalnej wymagała rewizji istniejącego podziału administracyjnego i stworzenia większych, mocniejszych gospodarczo województw.

Zmiany te spowodowały skupienie potencjału instytucjonalnego i administracyjnego w nowych centrach regionów z jednoczesnym wymyciem tych wartości ze znacznej części miast, które funkcji wojewódzkich zostały pozbawione.

Na powyższe stwierdzenie warto spojrzeć przez pryzmat otrzymanych wyników badań. Zgodnie z przeprowadzoną w oparciu o teorię bazy ekonomicznej analizą struktury funkcjonalnej miast, polskie stolice regionalne pozostawały ośrodkami polifunkcyjnymi, z dominującą rolą różnego rodzaju usług. Warto podkreślić duże znaczenie zgrupowania „pozostałe usługi” (sekcje M-U PKD 2007) w strukturze sektora egzogenicznego większości miast wojewódzkich. To zgrupowanie w zasadniczej części obejmuje usługi nierynkowe (publiczne), takie jak m.in. edukacja, opieka zdrowotna i pomoc społeczna, administracja

publiczna i obrona narodowa; obowiązkowe zabezpieczenia społeczne, i jak się wydaje może być utożsamiane z realizowanymi przez miasta funkcjami centralnymi, w tym funkcjami administracyjnymi. Udział poniżej 50% zanotowano w 2018 r. tylko w Bydgoszczy i Toruniu, które muszą dzielić pomiędzy siebie funkcje administracyjne oraz w Warszawie, której bogactwo i wielkość rynku pracy wywołają dywersyfikację struktury sektora usług. Jednocześnie w dziesięciu miastach wojewódzkich określony WSF zakres specjalizacji w tym zakresie osiągnął średni poziom, w pozostałych ośmiu był zaś niski. Dynamika zmian WSF wyniosła 1,06 przy czym w 14 miastach wartość WSF wzrosła, w 4 zmalała.

Sytuacja w gronie byłych miast wojewódzkich była znacznie bardziej złożona. Obok miast realizujących model rozwojowy oparty o wachlarz usług, występowały też miasta przemysłowo-usługowe oraz miasta które były stricte ośrodkami przemysłowymi. Jednocześnie warto zwrócić uwagę na grupę miast w których podstawowe znaczenie dla grupy egzogenicznej miały „pozostałe usługi” reprezentowane przez sekcje M-U PKD 2007. W niektórych przypadkach (m.in. Przemysł, Tarnobrzeg, Łomża) towarzyszyła temu „słabość” bazy ekonomicznej, przejawiająca się realizowaniem tylko lub głównie funkcji w zakresie usług publicznych.

W grupie miast – byłych stolic wojewódzkich, które wykazały w tej dziedzinie co najmniej niską specjalizację w 2018 r. dynamika zmian WSF wyniosła 0,99, przy czym w 11 miastach wartość WSF wzrosła, w jednym nie uległa zmianie, w 19 zmalała. Tak więc należy podkreślić, że zarówno odsetek miast w których poziom specjalizacji wzrósł, jak i dynamika zmian w tej dziedzinie były w grupie byłych stolic wojewódzkich mniej korzystne w stosunku do grupy stolic regionalnych.

Istotne znaczenie mają również wyniki przeprowadzonego testu U Manna-Whitneya. O ile dla 2005 r., pomimo nieco wyższej średniej wartość WSF w grupie obecnych miast wojewódzkich, nie było podstaw dla odrzucenia hipotezy mówiącej że średni poziom WSF dla sekcji M-U PKD 2007 jest taki sam w miastach wojewódzkich i byłych - wojewódzkich, o tyle dla 2018 r. prawdziwe jest już stwierdzenie, że istnieją istotne statystycznie różnice pomiędzy grupą miast wojewódzkich i byłych - wojewódzkich ze względu na wartości WSF. Różnice te polegają na tym, że poziom WSF w miastach wojewódzkich jest wyższy niż w byłych - wojewódzkich. Średnia wartość miary dla obecnych miast wojewódzkich wynosi 1,48, dla byłych miast wojewódzkich 1,30. Tak więc z upływem czasu różnice pomiędzy dwoma grupami miast narosły. Wraz z pozostałymi przedstawionymi wynikami może to być uzasadnieniem wyjściowego stwierdzenia o skupieniu potencjału instytucjonalnego i administracyjnego w

nowych centrach regionalnych z jednoczesnym wymyciem tych wartości z przynajmniej części miast, które funkcji wojewódzkich zostały pozbawione.

Wyniki wcześniejszych badań, zrealizowane w oparciu o teorię ośrodków centralnych W. Christallera, wykonane przy wykorzystaniu dwóch mierników – wskaźnika centralności miasta i wskaźnika centralności miasta skorygowanego jego potencjałem demograficznym (por. Przybyła, Kachniarz, 2017) korespondują z powyższymi stwierdzeniami. Celem tych badań była identyfikacja centralnych funkcji wybranych miast Polski (byłych i obecnych stolic wojewódzkich) jak również analiza ich przekształceń w powiązaniu ze zmianą podziału administracyjnego Polski. Postawiono pytanie badawcze „czy fakt utraty bądź utrzymania funkcji stolicy województwa przyczynia się do zmian rangi tego ośrodka w układzie społeczno-gospodarczym?”. Badania przeprowadzono w dwóch horyzontach czasowych. Pierwsza seria danych pochodziła z 1998 r. a więc ostatniego roku funkcjonowania starego podziału administracyjnego. Druga seria oparta była o dane z 2013 r., co daje piętnastoletnią perspektywę funkcjonowania nowego układu województw.

W trakcie procedury badawczej weryfikacji poddano hipotezę, zgodnie z którą zmiany zachodzące od czasu reformy administracyjnej wywarły ten sam wpływ na miasta, które zostały stolicami regionalnymi i na ośrodki, które utraciły status miast wojewódzkich. Według tej hipotezy prawdopodobieństwo tego, że skorygowany wskaźnik centralności miasta rośnie, nie zależy od tego czy miasto zostało stolicą czy nie. W analizie wykorzystano test dokładny Fishera¹ oraz test mediany.

Tabela. 1. Zmiany skorygowanego globalnego wskaźnika centralności miast

	Wzrost wartości wskaźnika	Spadek wartości wskaźnika
miasta wojewódzkie	18	0
byłe miasta wojewódzkie	6	25

Źródło: Przybyła, Kachniarz, 2017.

Przeprowadzona procedura pozwoliła odrzucić przyjętą hipotezę. Badanie wykazało, że istnieje bardzo istotny związek między kontynuacją funkcji stołecznej, a wzrostem wskaźnika (test dokładny Fishera, $p=1.2 \times 10^{-8}$, czyli pierwsza cyfra niezerowa się pojawia w ósmym miejscu po przecinku). Tym samym uznać można że zakres realizowanych funkcji centralnych

¹ Test dokładny Fishera (ang. Fisher exact test) to test nieparametryczny, stosujemy go do tablic wymiaru 2 x 2, w których komórkach zmienne losowe przyjmują niewielkie wartości. Test dokładny Fishera określa dokładne prawdopodobieństwo wystąpienia konkretnego rozkładu liczb w tabeli przy znanym n i ustalonych licznosciach brzegowych (szerzej na ten temat Fisher R.A., 1934, Fisher R.A., 1935)

skorelowany jest z utrzymaniem statusu administracyjnego.

W miastach niebędących stolicami wskaźnik istotnie częściej zmalał niż wzrósł ($p=0.000878$, test mediany). To znacząca różnica wobec miast, które utrzymały funkcję stołeczną - we wszystkich można bowiem zauważyć wzrost wartości wskaźnika (7.6×10^{-6} test mediany) (por. tab. 1).

W powyższych badaniach skoncentrowano się na wszystkich sektorach i sekcjach usługowych badanych ośrodków. W dalszej części analizy skupiono się na usługach nierynkowych. Badanie to jest o tyle ważne, że wydaje się, iż sektor usług nierynkowych, zwłaszcza administracja publiczna, jest działem szczególnie wrażliwym na przekształcenia wywołane zmianą podziału administracyjnego.

Tabela 2. Zmiany skorygowanego wskaźnika centralności miast dla usług nierynkowych

	Wzrost wartości wskaźnika	Spadek wartości wskaźnika
miasta wojewódzkie	18	0
byłe miasta wojewódzkie	16	15

Źródło: Przybyła, Kachniarz, 2017.

Analiza wykazała, iż istnieje bardzo istotny związek pomiędzy pozostawaniem stolicą, a wzrostem wskaźnika (test dokładny Fishera, $p=0.000246$). We wszystkich miastach, które nie tylko utrzymały funkcję stołeczną ale dodatkowo stały się centrami większych regionów, wskaźnik wzrósł (7.6×10^{-6} test mediany). W miastach, które utraciły funkcję stołeczną wskaźnik nie wskazał tak istotnej tendencji – w 16 z nich wzrósł a w 15 zmalał (tab. 2).

Na podstawie przeprowadzonych badań stwierdzić można, że procesy zachodzące po wprowadzeniu reformy administracyjnej powiązane były ze zmianami w zakresie realizowanych przez poszczególne ośrodki miejskie funkcji centralnych. Natężenie funkcji centralnych wzrosło we wszystkich miejscowościach, które utrzymały status stolic regionów. Jednocześnie spadło znaczenie, mierzone skalą realizacji tych funkcji, znacznej części miast które utraciły wcześniejszą rangę. Wydaje się zatem, że zmiany redukujące liczbę województw w Polsce przysłużyły się procesom dywergencji w poziomie centralności.

Tak więc wyniki powyższych badań potwierdziły zachodzenie procesów polaryzacyjnych i korespondują z zaprezentowanymi wcześniej wynikami badań wykonanych na gruncie teorii bazy ekonomicznej.

Zgodnie z istotnymi koncepcjami rozwoju regionalnego czynnikiem decydującym o poziomie konkurencyjności, a co za tym idzie możliwym sukcesie gospodarczym miasta jest

zdolność do przyciągnięcia i utrzymania jak największej ilości działalności różnego typu. Warto również pod tym kontem przyrzeć się otrzymanym wynikom badań nad strukturą funkcjonalną miast.

Tabela. 3. Liczba funkcji wyspecjalizowanych w miastach w 2005 r. i w 2018 r.

Liczba funkcji wyspecjalizowanych	Miasta wojewódzkie		Byłe miasta wojewódzkie	
	2005	2018	2005	2018
4	6	2	17	4
3	12	16	13	19
2	0	0	1	7
1	0	0	0	1

Źródło: opracowanie własne.

Tabela. 4. Liczba miast realizujących funkcje wyspecjalizowane w zakresie poszczególnych zgrupowań sekcji PKD 2007

Zgrupowane sekcje PKD 2007	Miasta wojewódzkie		Byłe miasta wojewódzkie	
	2005	2018	2005	2018
B – F	6	3	23	25
G – J	18	18	28	22
K – L	18	17	28	10
M – U	18	18	30	31

Źródło: opracowanie własne.

Zwraca uwagę to, że zarówno w grupie miast wojewódzkich jak i byłych wojewódzkich liczba miast gdzie funkcje egzogeniczne były realizowane przez wszystkie działy gospodarek miejskich spadła (tab. 3). Można jednak zauważyć, że w grupie stolic wojewódzkich podstawową przyczyną była utrata funkcji przemysłowej (tab. 4). Proces wyprowadzania przemysłu z dużych miast jest powszechnym i wynikającym z wielu czynników (np. cena ziemi, dostęp do wyspecjalizowanej infrastruktury) zjawiskiem mającym miejsce już wcześniej w krajach Europy Zachodniej (por. Przybyła et al., 2018). O ile funkcja ta jest zastępowana zwiększoną aktywnością gospodarczą na innych polach, nie wydaje się, by zjawisko to mogło negatywnie wpłynąć na zachodzące procesy rozwojowe. Uzupełnić należy, że w 2018 r. we wszystkich stolicach regionalnych liczba funkcji wyspecjalizowanych wyniosła przynajmniej trzy.

W przeciwności do miast wojewódzkich, w znaczącej części miast postwojewódzkich, funkcja przemysłowa nadal miała istotne znaczenie. Jednocześnie utrata ilości funkcji wyspecjalizowanych była w tej grupie znacznie bardziej dotkliwa. Była to utrata funkcji związanych z usługami rynkowymi: finansowych (K-L PKD 2007) i w mniejszej mierze

zawartych w zgrupowaniu G – J PKD 2007 (m.in. handel, turystyka). W 2018 r. zaledwie 10 miast z tej grupy było wyspecjalizowanych w zakresie usług finansowych (2005 r. – 28) i 22 w zakresie zgrupowania G-J PKD 2007 (2005 r. - 22).

Uzupełnić można, że w 2018 r. w liczba funkcji wyspecjalizowanych wyniosła przynajmniej trzy w 23 miastach tej grupy (74%), w dwóch funkcjach wyspecjalizowane było 7 miast (23%), a jedno miasto (Tarnobrzeg) osiągnęło specjalizację tylko w zakresie 1 funkcji (w 2005 r. 30 miast w zakresie przynajmniej 3 funkcji (97%), jedno w zakresie 2 funkcji). Można więc uznać, że w świetle znaczących teorii rozwoju regionalnego (m.in. W. Christallera, A. Lösch, bazy ekonomicznej) poziom konkurencyjności w grupie miast postwojewódzkich, na tle obecnych miast wojewódzkich, spada.

Ciekawie na tle powyższych rozważań prezentują się wyniki badania dynamiki zmian w strukturze rynku pracy badanych miast (rozdział 3 monografii). Badanie nie wykazało istotnych różnic dynamiki zmian zachodzących w strukturze rynku pracy, pomiędzy grupą miast pozostających stolicami regionalnymi a tymi, które wskutek wspomnianej reformy systemu administracji publicznej funkcję tę utraciły. Również w przeprowadzonym postępowaniu statystycznym (test U Manna-Whitneya) potwierdzono zasadność stwierdzenia, że ogólna dynamika zmian w strukturze zatrudnienia jest taka sama w miastach wojewódzkich i byłych wojewódzkich. Jednocześnie jednak, w grupach obecnych i byłych miast wojewódzkich dały zauważyć się istotne różnice co do kierunków zachodzących zmian. W obecnych stolicach województw relatywny wzrost udziału zgrupowanych sekcji M-U PKD 2007 w zatrudnieniu ogółem jest wyraźnie większy niż w byłych miastach wojewódzkich. W stolicach województw relatywny spadek udziału zgrupowanych sekcji B-F jest wyraźnie większy niż w byłych miastach wojewódzkich. Z kolei, relatywny spadek udziału zgrupowanych sekcji K-L jest wyraźnie niższy niż w byłych miastach wojewódzkich. Jednocześnie, zaznaczając niewielki udział sektora rolniczego w zatrudnieniu ogółem, warto zauważyć, że w byłych stolicach województw jego relatywny wzrost był istotnie większy niż w obecnych stolicach regionów.

Uzupełnić można, że średnie wynagrodzenie brutto cenach stałych z 2004 r. w grupie byłych miast wojewódzkich było w 2018 r. znacznie niższe niż w aktualnych stolicach województw (odpowiednio 3291,62 PLN i 3804,29 PLN). Jednocześnie w obu grupach miast średnie wynagrodzenia znacznie wzrosły, co warto podkreślić dynamika w obu grupach była taka sama i wyniosła 1,5. Płynie z tego wniosek, że dystans między miastami w tej dziedzinie nie zmniejsza się. Warto też wspomnieć, że od 2005 r. do 2018 r. w grupie byłych stolic

wojewódzkich zatrudnienie wzrosło o 10,1% , zaś w grupie stolic wojewódzkich o 27,1%. Jednocześnie średnia stopa bezrobocia w 2018 r. grupie byłych miast wojewódzkich była znacznie wyższa niż w aktualnych stolicach województw (odpowiednio ok. 6,4% i 3,5%).

Istotnym czynnikiem rozwoju, ważnym szczególnie z punktu widzenia mieszkańców danego obszaru, a jednocześnie budującym jego konkurencyjność, jest poziom życia. Wyniki przeprowadzonego badania pokazały, że mierzony syntetycznym miernikiem poziom życia mieszkańców poszczególnych miast znacznie się różni, zarówno w układzie przestrzennym jak i czasowym. Warto podkreślić jest to, że we wszystkich badanych miastach w 2018 r. był on wyższy niż w okresie wyjściowym. Jednocześnie zachodzące, korzystne zmiany cechowały się zróżnicowaną dynamiką (tab. 5).

Tabela. 5. Dynamika zmian wartości wskaźnika m_i (malejąco)

Miasto	2018 r. /okres wyjściowy	Miasto	2018 r. /okres wyjściowy
Szczecin	1,62	Toruń	1,32
Warszawa	1,62	Kraków	1,31
Legnica	1,59	Włocławek	1,31
Gdańsk	1,55	Koszalin	1,30
Płock	1,49	Gorzów Wielkopolski	1,29
Opole	1,46	Bielsko-Biała	1,29
Białystok	1,45	Siedlce	1,28
Lublin	1,43	Nowy Sącz	1,28
Tarnobrzeg	1,42	Ostrołęka	1,27
Rzeszów	1,41	Kalisz	1,27
Piła	1,41	Tarnów	1,27
Wrocław	1,40	Słupsk	1,27
Jelenia Góra	1,39	Chełm	1,26
Krosno	1,38	Sieradz	1,26
Łódź	1,37	Konin	1,26
Katowice	1,37	Biała Podlaska	1,25
Kielce	1,37	Zielona Góra	1,25
Radom	1,35	Olsztyn	1,25
Wałbrzych	1,35	Piotrków Trybunalski	1,25
Ciechanów	1,34	Częstochowa	1,24
Bydgoszcz	1,34	Zamość	1,24
Suwałki	1,34	Skierniewice	1,21
Przemysł	1,34	Elbląg	1,19
Poznań	1,34	Leszno	1,13
Łomża	1,33		

Źródło: opracowanie własne (kolor ciemny – były miasta wojewódzkie).

Wykonane badania (obliczenia), których wyniki zaprezentowano w tabeli 5, wyraźnie wykazały, że stolice regionalne cechowały się średnio wyższą dynamiką zmian w stosunku do

miast które status miast wojewódzkich utraciły. Bardziej szczegółowa analiza wskazuje, że średnia dynamika zmian w pierwszej grupie miast wynosiła 1,4, przy średniej właściwej dla drugiej grupy wynoszącej 1,31. Tak więc zasadne jest stwierdzenie, że dynamika wzrostu poziomu życia w okresie 2004 r. do 2018 r. była wyraźnie większa w obecnych miastach wojewódzkich niż w byłych miastach wojewódzkich. Istotność tego wyniku została potwierdzona przy pomocy testu Manna-Whitneya.

Jednocześnie należy podkreślić istniejące zróżnicowanie w zakresie opisywanego zjawiska. Do grona liderów zaliczyć można postwojewódzką Legnicę, czy Płock, wynik powyżej średniej charakterystycznej dla miast wojewódzkich osiągnęły też Tarnobrzeg i Piła. Natomiast trzy miasta wojewódzkie (Gorzów Wielkopolski Zielona Góra i Olsztyn) rozwijały się w tempie niższym niż średnia właściwa dla byłych miast wojewódzkich. Spostrzeżenia te korespondują wynikami dokonanej w rozdziale 4 monografii klasyfikacji ośrodków do czterech grup (A, B, C, D) według poziomu rozwoju badanego zjawiska.

W klasie A, do której zakwalifikowano gminy o najwyższym poziomie rozwoju, w pierwszym badanym okresie znalazło się dziewięć jednostek: Kraków, Zielona Góra, Zamość, Krosno, Olsztyn, Opole, Katowice, Lublin, Rzeszów. Dwa z nich – Zamość i Krosno – nie pełniły funkcji stolic województw.

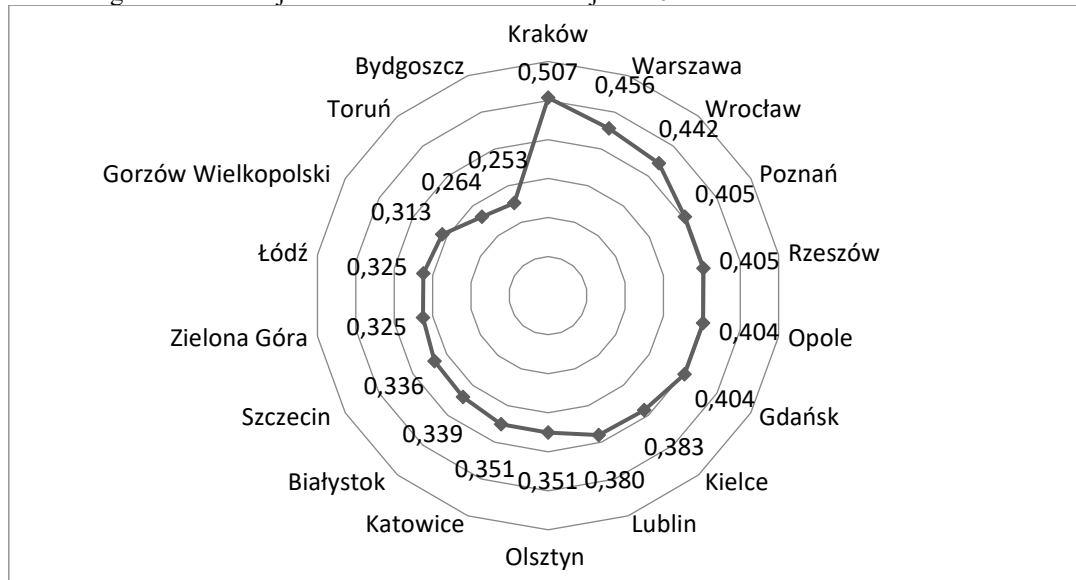
W 2018 r. były to miasta: Warszawa, Opole, Kraków, Lublin, Krosno, Rzeszów i Katowice. Jako jedyne w tej grupie funkcji stolicy województwa nie pełni niewielkie Krosno. Dla porównania do klasy D, obejmującej miasta w których mierzony wskaźnikiem syntetycznym poziom życia był najniższy, w pierwszym okresie należały Gdańsk, Włocławek, Szczecin, Płock, Radom, Piła, Legnica i Wałbrzych. Do grupy tej zakwalifikowały się więc dwa miasta wojewódzkie: Gdańsk i Szczecin, które jednak ze względu na ponadprzeciętną dynamikę rozwoju (tab. 5) w kolejnym badanym okresie ułożyły się na zdecydowanie lepszych pozycjach.

W 2018 r. do klasy D zaliczały się Słupsk, Kalisz, Leszno, Piotrków Trybunalski, Częstochowa, Włocławek, Piła, Elbląg, Radom i Wałbrzych. Podkreślić więc należy, że wszystkie miasta zaliczone do tej grupy to jednostki które utraciły status miast wojewódzkich.

Uzupełniająco, warto odnieść się do wyników wcześniejszych badań (por. Przybyła et al., 2014) przeprowadzonych w tej samej materii dla grupy miast wojewódzkich. Badanie poziomu życia w stolicach regionalnych, w 2011 r. wykonano przy użyciu podobnej metody, opierając się na grupie 38 zbliżonych cech. Zauważyć można, że istnieje znaczna korelacja wyników uzyskanych dla 2011 r. (wykres 1) i 2018 r., przy czym w stosunku do grupy miast

najsłabszych bardziej zmienna jest czołówka zestawienia. Można wnioskować, że Toruń, Gorzów Wielkopolski, Łódź, a przede wszystkim Bydgoszcz po 2011 r. nie poprawiły bądź nieznacznie poprawiły swoje pozycje w stosunku do pozostałych miast grupy.

Wykres 1. Odległości miast wojewódzkich od wzorca rozwoju w 2011 r.

Źródło: opracowanie własne na podstawie: Przybyła et al., 2014.

Kolejnym istotnym czynnikiem wpływającym na poziom i tempo zachodzących procesów rozwojowych, a tym samym rzutującym na poziom konkurencyjności jest samorządowa aktywność inwestycyjna w zakresie inwestycji publicznych. W świetle znaczących koncepcji rozwoju regionalnego m.in. wywodzących się z teorii bazy ekonomicznej: teorii produktu podstawowego i nowej teorii handlu zaangażowanie się władz publicznych na rzecz inwestycji infrastrukturalnych jest wskazane i buduje możliwości rozwojowe jednostek terytorialnych. Również w odnośnych do teorii biegunów wzrostu koncepcjach: błędnego koła oraz rdzenia i peryferii elementem sprzyjającym rozprzestrzenianiu się i dynamizowaniu procesów rozwojowych są inwestycje realizowane przez władze publiczne. Podobną myśl znaleźć też można w koncepcji gron przemysłowych Portera (por. Porter, 1997). Także zdaniem polskich przedsiębiorców samorządowcy posiadający wizję, pomysły, nie ograniczający się do biernego administrowania posiadanym majątkiem, poprzez inwestycje, szczególnie o charakterze infrastrukturalnym, mogą procesy rozwojowe inicjować i dynamizować, zaś proinwestycyjne nastawienie władz publicznych buduje również przyszłe możliwości rozwojowe danej jednostki (por. Przybyła, 2018).

W świetle wyników przedstawionych w rozdziale 5 monografii badań, przeciętnie, poziom aktywności inwestycyjnej w miastach wojewódzkich jest wyższy niż w byłych -

wojewódzkich. Średnia wartość obliczonej miary aktywności dla obecnych miast wojewódzkich wynosi 0,625, dla byłych miast wojewódzkich 0,498. Istotność tego rezultatu została potwierdzona w stosownym postępowaniu statystycznym.

Wyniki powyższych badań potwierdziły zachodzenie procesów polaryzacyjnych w tej dziedzinie. W świetle wymienionych koncepcji rozwoju regionalnego niższy poziom aktywności inwestycyjnej może być czynnikiem ograniczającym poziom konkurencyjności w grupie byłych miast wojewódzkich.

Istotnym elementem rzutującym na zaistniałą sytuację jest fakt, że skumulowane dochody własne per capita stolic województw, z pewnymi wyjątkami, były wyższe od dochodów byłych miast wojewódzkich (średnia dla wszystkich badanych miast to 45181 zł (bez Warszawy 38765 zł); średnia dla pierwszej grupy 50095 zł (bez Warszawy 42164 zł), dla drugiej grupy 31458 zł). Abstrahując od przyświecających poszczególnym samorządom różnych motywacji, celów i zaangażowania posiadane zasoby, a co za tym idzie możliwości są odmienne. Innymi słowy bogate gminy mogą (choć jak badanie wykazało, nie zawsze to robią) realizować szerszy wachlarz inwestycji w stosunku do mniej zasobnych. Tym bardziej, że zdolności absorpcyjne funduszy unijnych przez jednostki samorządu terytorialnego są związane z sytuacją finansową tych jednostek. Kluczowym zaś źródłem dochodów budżetowych tych podmiotów z perspektywy starania się o środki unijne są właśnie dochody własne (Dworakowska, 2018). Tym bardziej na uwagę zasługuje pewne zróżnicowanie jakie dostrzec można w grupie mniej zasobnych miast postwojewódzkich. Niezamożne miasta takie jak m.in. Łomża, Przemyśl, Ciechanów, Suwałki zdołały zakwalifikować się do klas A i B, obejmujących miasta o wyższym poziomie aktywności inwestycyjnej. Wydaje się to być przejawem dojrzałej strategii oraz jakości funkcjonowania władz publicznych. Podobna sytuacja dotyczyła także Płocka i Krosna, lecz miasta te dysponują zdecydowanie wyższym poziomem dochodów własnych. Co warte jednak podkreślenia dochody te zostały zainwestowane, a nie skonsumowane. Przypadki te wyraźnie pokazują rolę odpowiedniej polityki władz lokalnych. Wykorzystując nadarżające się szanse, może ona doprowadzić do inicjowania, dynamizowania procesów rozwojowych a także przełamania wynikającej z wcześniejszych uwarunkowań marginalizacji.

Uzupełniając, warto odnieść się do wyników wcześniejszych badań (por. Przybyła, 2016) przeprowadzonych w tej samej materii dla grupy miast wojewódzkich. Badanie poziomu aktywności inwestycyjnej w stolicach regionalnych objęło lata 2004–2014. Badanie wykonano przy użyciu takiej samej metody, opierając się na grupie tych samych zmiennych. Zauważyć

można, że istnieje istotna korelacja wyników uzyskanych dla okresów 2004-2014 (tab. 6) i 2004-2018. Warto podkreślić pozycję Torunia, który zarówno w badaniach przeprowadzonych dla lat 2004-2014, jak i 2004-2018 jest liderem. Wziąwszy pod uwagę znacznie niższy niż przeciętny w tej grupie miast poziom skumulowanych dochodów własnych Torunia (34854 zł vs. 42164 zł / do 2018 r.) świadczy to o proinwestycyjnym nastawieniu władz publicznych. Niekorzystne dla Torunia wyniki badania poziomu życia mieszkańców są najprawdopodobniej w pewnej mierze pochodną tego stanu, ale też w dłuższym horyzoncie czasowym sytuacja w tym zakresie może się poprawić. Warto podkreślić jest stabilne trzecie miejsce Białegostoku i znaczny awans Rzeszowa, których sytuacja dochodowa jest nawet gorsza niż Torunia. Miasta te w badaniu prowadzonym do 2018 r. wyprzedziły znacznie zamożniejszy Gdańsk, a w lokowały się też, co warto podkreślić, powyżej pozycji Warszawy. W tym kontekście warto też zwrócić uwagę na znaczny awans Olsztyna.

W stosunku do grupy miast najlepszych bardziej stała jest końcówka zestawienia. Można wnioskować, że Gorzów Wielkopolski, Bydgoszcz ale też Zielona Góra i Kraków po 2014 r. nie poprawiły bądź nieznacznie tylko poprawiły swoje pozycje w stosunku do pozostałych miast grupy. O ile w przypadku Gorzowa Wielkopolskiego, Bydgoszczy i Zielonej Góry powiązane to jest ze słabością dochodową tych miast, to negatywnie zaskakuje słaba pozycja Krakowa.

Tabela 6. Wartości bezwzorcowej miary syntetycznej h_i dla badanych miast

Toruń	Gdańsk	Białystok	Wrocław	Katowice	Warszawa	Poznań	Rzeszów	Lublin	Kielce	Opole	Olsztyn	Łódź	Zielona Góra	Kraków	Szczecin	Bydgoszcz	Gorzów Wlkp.
0,91	0,73	0,71	0,69	0,68	0,68	0,68	0,64	0,64	0,58	0,57	0,56	0,53	0,52	0,49	0,46	0,41	0,40

Źródło: Przybyła, 2016.

Z danych zamieszczonych we wstępie monografii wynika, że pod względem liczby ludności były miasta wojewódzkie były średnio znacznie mniejsze w stosunku do aktualnych miast wojewódzkich (89,1 tys. vs. 349,3 tys. / 2018 r., bez Warszawy). W badanym okresie znacznie szybciej traciły też mieszkańców (5,7%. vs. 2,2% / bez Warszawy). Oprócz zachodzących procesów suburbanizacji (por. Świąder i in., 2020) jest to pochodną migracji ludności do większych ośrodków w Polsce oraz poza granice kraju (por. Hełdak, Płuciennik, 2017). Zauważyć tutaj można, że w Polsce większość migrantów wywodzi się z

małych i średniej wielkości miast oraz obszarów wiejskich (Korcelli, 2018; Śleszyński, 2018), zaś depopulacja dotyka przede wszystkim obszarów peryferyjnych (Miszczyk, Miszczyk 2017). Skutki wyludniania mają wymiar demograficzny, związany z zniekształceniami struktury płci i wieku ludności pozostającej na obszarze depopulacyjnym (Celińska-Janowicz et al., 2010). Starzenie się społeczeństwa skutkuje liczniejszą populacją mieszkańców w wieku poprodukcyjnym, a w przyszłości dalszą depopulacją (por. Kazak et al., 2017). W literaturze utrwalony jest pogląd, że w efekcie utraty mieszkańców nastąpić może stopniowe zamieranie oraz zmniejszenie znaczenia miast przejawiające się m.in. ograniczeniem pełnionych funkcji (por. Dylewski, 2006; Osman et al., 2008; Brzeziński, 2010; Heffner, 2016, za Stelmaszewska, 2020). Na marginesie zauważyć można, że w świetle przedstawionych wyników badań miało to miejsce zwłaszcza w miastach postwojewódzkich. Depopulacja wpływa też na krajobraz ośrodków miejskich, w którym pojawiają się pustostany oraz nieużytkowane przestrzenie, które z czasem ulegają degradacji (Osman et al., 2008; Brzeziński, 2010; Czarnecki, 2011 za Stelmaszewska, 2020).

Przez pryzmat zarysowanej, a istotnie odmiennej sytuacji demograficznej w badanych miastach warto odnieść się do wyników przeprowadzonych badań pokazujących powiązania pomiędzy wielkością miast (określaną liczbą mieszkańców), a wartościami WSF dla poszczególnych działów gospodarek tych miast (rozdział 2, pkt. 2.3 monografii). Bardzo wyraźnie widać, że istnieją w tej dziedzinie różnice pomiędzy mniejszymi, a większymi miastami z grupy obecnych i byłych miast wojewódzkich.

Mniejsze miasta, przeciętnie, charakteryzowały się wyższymi wartościami WSF w zakresie sektora przemysłowego, co więcej od 2005 r. do 2018 r. różnica ta narastała. Innymi słowy w mniejszych miastach zmiany polegające na przyroście wartości WSF dla sektora przemysłowego były bardziej dynamiczne niż w większych.

Również w zakresie usług rynkowych opisanych sekcjami G-J PKD 2007 (m.in. handel, turystyka) oraz K-L PKD 2007 (finanse i ubezpieczenia, obsługa rynku nieruchomości) widać znaczne zróżnicowanie pomiędzy mniejszymi, a większymi miastami. Większe miasta, przeciętnie, charakteryzowały się wyższymi wartościami WSF w zakresie opisanych wymienionymi sekcjami usług rynkowych. Dodatkowo, dla sektora finansowego, różnica ta dynamicznie narastała.

Warto zauważyć, że w zakresie pozostałych usług charakteryzowanych sekcjami M-U PKD nie zanotowano statystycznie istotnego związku pomiędzy badanymi wielkościami. Jednak jednocześnie badanie wykazało, że w większych miastach zmiany polegające na

przyroście wartości WSF były bardziej dynamiczne niż w mniejszych. Sytuacja zmienia się więc na korzyść miast większych.

Z powyższych informacji wyciągnąć można wniosek, że nie tylko istnieją, ale i narastają różnicowania w zakresie struktur gospodarek badanych miast w zależności od ich wielkości. Ze stwierdzeniem tym korespondują wyniki badania relacji między wielkością populacji, a dynamiką zmian w strukturze zatrudnienia miast w ramach poszczególnych grup sekcji PKD 2007. Tym samym kierunki rozwoju miast, a co za tym idzie jego efekty mogą być odmienne.

Badanie wykonane na podstawie danych zawartych w przytaczanym już artykule (Przybyła, Kachniarz, 2017) dotyczącym f. centralnych miast, również wykazało wysoką korelację ($r_s=0,78$) pomiędzy zmianami wartości globalnych skorygowanych wskaźników centralności miast (tab. 7), a wielkością tych miast. Innymi słowy istnieje bardzo istotny związek między wielkością miasta, a wzrostem wskaźnika określającego zakres realizacji funkcji centralnych.

Tabela 7. Skorygowane potencjałem demograficznym miasta globalne wskaźniki centralności miast w 1998 r. i 2013 r. – uporządkowane malejąco

Lp.	Miasto	1998 r.	Lp.	Miasto	2013 r.	Lp.	Miasto	Przyrost / spadek wartości wskaźnika
1	Katowice	179,6	1	Katowice	267,2	1	Katowice	87,6
2	Warszawa	170,4	2	Opole	212,9	2	Wrocław	66,6
3	Rzeszów	168,6	3	Rzeszów	204,3	3	Opole	60,8
4	Krosno	160,5	4	Warszawa	203,6	4	Kraków	53,3
5	Opole	152,1	5	Poznań	182,3	5	Poznań	45,9
6	Poznań	136,4	6	Krosno	178,3	6	Lublin	40,5
7	Olsztyn	132	7	Kraków	167,1	7	Łódź	39,5
8	Nowy Sącz	124,6	8	Olsztyn	164,9	8	Rzeszów	35,7
9	Przemyśl	121	9	Lublin	155,7	9	Warszawa	33,2
10	Kielce	119,3	10	Wrocław	152,6	10	Kielce	33,1
11	Sieradz	118,9	11	Kielce	152,4	11	Olsztyn	32,9
12	Zielona Góra	115,8	12	Zielona Góra	136,8	12	Bydgoszcz	30
13	Lublin	115,2	13	Gdańsk	106,8	13	Gdańsk	29,6
14	Kraków	113,8	14	Zamość	101,3	14	Zielona Góra	21
15	Zamość	111,7	15	Nowy Sącz	100,2	15	Bielsko-Biała	20,7
16	Tarnów	103,2	16	Białystok	98,9	16	Krosno	17,8
17	Biała Podlaska	94,8	17	Łódź	96,8	17	Toruń	13,9
18	Leszno	92	18	Bydgoszcz	94,9	18	Płock	11
19	Białystok	90,9	19	Toruń	92,5	19	Gorzów	9,8
20	Piła	86,2	20	Przemyśl	88,7	20	Białystok	8
21	Wrocław	86	21	Bielsko-Biała	87,1	21	Łomża	6,5
22	Szczecin	80,6	22	Szczecin	87	22	Szczecin	6,4
23	Toruń	78,6	23	Tarnów	82,9	23	Legnica	3,5
24	Gdańsk	77,2	24	Gorzów	76,8	24	Częstochowa	0,8
25	Chełm	76,9	25	Koszalin	73,1	25	Słupsk	-1,1

Lp.	Miasto	1998 r.	Lp.	Miasto	2013 r.	Lp.	Miasto	Przyrost / spadek wartości wskaźnika
26	Konin	74,7	26	Legnica	67,4	26	Koszalin	-1,2
27	Koszalin	74,3	27	Biała	63,4	27	Piotrków	-3,7
28	Jelenia Góra	68,8	28	Piotrków	62,9	28	Zamość	-10,4
29	Kalisz	67,3	29	Łomża	60,2	29	Elbląg	-12,5
30	Gorzów Wlkp.	67	30	Konin	58,3	30	Wałbrzych	-14,2
31	Tarnobrzeg	66,9	31	Leszno	57,5	31	Włocławek	-15,1
32	Piotrków Tryb.	66,6	32	Piła	51,7	32	Konin	-16,4
33	Skierniewice	66,5	33	Słupsk	51,1	33	Suwałki	-17,8
34	Bielsko-Biała	66,4	34	Sieradz	49,3	34	Tarnów	-20,3
35	Bydgoszcz	64,9	35	Jelenia Góra	45,6	35	Jelenia Góra	-23,2
36	Legnica	63,9	36	Kalisz	43,2	36	Kalisz	-24,1
37	Suwałki	59,4	37	Częstochowa	42,1	37	Nowy Sącz	-24,4
38	Łódź	57,3	38	Suwałki	41,6	38	Tarnobrzeg	-25,9
39	Łomża	53,7	39	Tarnobrzeg	41	39	Radom	-30,7
40	Słupsk	52,2	40	Chełm	39,5	40	Biała	-31,4
41	Siedlce	48,8	41	Elbląg	33	41	Przemyśl	-32,3
42	Elbląg	45,5	42	Włocławek	21,9	42	Leszno	-34,5
43	Częstochowa	41,3	43	Płock	13,7	43	Piła	-34,5
44	Włocławek	37	44	Skierniewice	8,4	44	Chełm	-37,4
45	Ciechanów	34,8	45	Wałbrzych	2,7	45	Ostrołęka	-45,1
46	Ostrołęka	25,5	46	Siedlce	1,4	46	Siedlce	-47,4
47	Wałbrzych	16,9	47	Ostrołęka	-19,6	47	Ciechanów	-56,6
48	Płock	2,7	48	Ciechanów	-21,8	48	Skierniewice	-58,1
49	Radom	-20,1	49	Radom	-50,8	49	Sieradz	-69,6

Źródło: opracowanie własne na podstawie: Przybyła, Kachniarz, 2017.

Ciekawie przedstawia się relacja pomiędzy wielkością badanych miast, a poziomem życia ich mieszkańców (rozdział 4, pkt. 4.3 monografii). O ile w pierwszym badanym okresie nie zaobserwowano w tej dziedzinie istotnych statystycznie różnic pomiędzy mniejszymi, a większymi miastami, to już w 2018 r. zróżnicowanie takie wystąpiło. Poziom życia w miastach większych, przeciętnie, był wyższy niż w miastach zamieszkiwanych przez mniejszą liczbę mieszkańców. Omawiana zależność była niska, lecz wyraźna.

Również badanie powiązania pomiędzy wielkością miast, a poziomem aktywności inwestycyjnej potwierdziło występowanie zróżnicowań w tej dziedzinie (rozdział 5, pkt. 5.3). Przeciętnie, większe miasta charakteryzowały się wyższym poziomem aktywności inwestycyjnej w stosunku do mniejszych.

Wyniki powyższych badań potwierdziły zachodzenie procesów polaryzacyjnych pomiędzy mniejszymi, a większymi miastami. Ze względu na odmienne procesy w zakresie kształtowania się struktur gospodarek miast, zróżnicowanie w zakresie realizowanych funkcji

centralnych, poziomie życia mieszkańców i poziomie samorządowej aktywności inwestycyjnej przypuszczać można, że trajektorie rozwojowe tych miast będą odmienne.

Zgodnie z zaprezentowanym w 2011 r., dokumentem „Długookresowa Strategia Rozwoju Kraju – Polska 2030. Trzecia fala nowoczesności” za właściwą koncepcję rozwoju kraju uznano model polaryzacyjno-dyfuzyjny, zgodnie z którym prowadzona polityka regionalna powinna wspierać obszary metropolitalne, a także wzmocnić procesy rozprzestrzeniania się rozwoju z tych obszarów do ich otoczenia (por. Gorzelak, Smętkowski, 2019). Warto podkreślić, że taka myśl, nawet z silniejszym akcentem na dopuszczalność procesów polaryzacyjnych na rzecz wysokiego, stabilnego tempa wzrostu, była obecna już we wcześniejszych dokumentach rządowych m. in. w koncepcji polityki przestrzennego zagospodarowania kraju z 2001 r. (M.P. 2001 nr 26 poz. 432), czy przyjętej w 2012 r. koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju 2030 (M.P. 2012 poz. 252).

W ostatecznie przyjętym uchwałą Rady Ministrów w 2013 r. dokumencie „Długookresowa Strategia Rozwoju Kraju ...” doktryna ta została osłabiona przez wskazanie na potrzebę wspierania rozwoju mniejszych miast oraz obszarów wiejskich (Gorzelak, Smętkowski, 2019). Zgodnie z ósmym celem strategicznym tego dokumentu *„Działania na rzecz zwiększenia konkurencyjności (biegunów wzrostu) będą prowadzone równoległe z inicjatywami poprawiającymi spójność terytorialną. Innymi słowy, nie będzie wzrostu konkurencyjności regionów, w tym biegunów wzrostu, bez podniesienia stopnia dyfuzji pomiędzy biegunami wzrostu, ale też pomiędzy biegunami wzrostu oraz obszarami peryferyjnymi. Tak zapisany cel strategiczny podkreśla, że polityka regionalna w horyzoncie roku 2030 koncentrować się będzie w sposób zrównoważony na, z jednej strony, wyrównywaniu szans rozwojowych poprzez rozwijanie potencjałów endogenicznych obszarów, a z drugiej strony na stymulowaniu wzrostu biegunów wzrostu i zwiększaniu stopnia dyfuzji”* (Długookresowa Strategia..., 2013).

Przeprowadzone i zaprezentowane w monografii badania potwierdziły zachodzenie procesów polaryzacyjnych. Poziom oraz dynamika zmian rozwoju społeczno – gospodarczego, określonego analizowanymi w pracy obszarami, a zachodzącego w miastach wojewódzkich i byłych wojewódzkich jest w tych dwóch grupach odmienna. Wydaje się więc, że zmiany instytucjonalne zmniejszające liczbę województw w Polsce przysłużyły się procesom dywergencji w badanych obszarach. Można przyjąć, że w ślad za tym wzmocniły się tendencje do nierówności w poziomie rozwoju społeczno-gospodarczego. W tym kontekście status administracyjny miasta jest jednym z czynników wpływających na poziom konkurencyjności,

współdecydującym o jego dalszych możliwościach rozwojowych. Badania pokazały, że dominuje kierunek wymywania funkcji wyspecjalizowanych z miast postwojewódzkich. Ta sama tendencja dotyczy funkcji centralnych, i jest tym wyraźniejsza im silniejsza, w tym pod względem liczby ludności, jest stolica województwa. Widać to wyraźnie w przypadku Warszawy i województwa mazowieckiego, Poznania i województwa wielkopolskiego, czy też Wrocławia i województwa dolnośląskiego. Zaobserwowano również nie tylko występowanie, ale i narastanie dysproporcji rozwojowych w zakresie poziomu życia oraz samorządowej aktywności inwestycyjnej.

Po ponad 20 latach od reform administracyjnych, trudno zdefiniować procesy dyfuzyjne, które miałyby prowadzić do rozprzestrzeniania się procesów rozwojowych z biegunów wzrostu na regionalne peryferie, a w efekcie skutkować wyrównywaniem poziomu rozwoju społeczno-gospodarczego tych obszarów. Jak się wydaje, oprócz statusu administracyjnego, ośrodki te dysponują szczególnymi czynnikami rozwojowymi, głównie o charakterze endogenicznym. Wyniki badań wskazują, że to właśnie one determinują w znacznej mierze trajektorie rozwojowe miast. W pierwszym rzędzie są to takie czynniki jak potencjał demograficzny, lokalizacja, istniejąca baza ekonomiczna, czy posiadane zasoby. Należy również podkreślić wagę właściwego zarządzania, a co za tym idzie wykorzystania posiadanych czynników rozwoju. Uwidacznia się ona szczególnie w tych sytuacjach, gdzie podobne uwarunkowania społeczno-gospodarcze miast skutkują odmiennymi efektami w dziedzinie ich rozwoju.

Na marginesie zauważyć można, że problem nierównomiernego rozwoju w wymiarze przestrzennym został dostrzeżony i zaowocował przyjęciem w 2019 r. *Krajowej Strategii Rozwoju Regionalnego 2030* (M.P. 2019 poz. 1060). Kładzie ona nacisk na zrównoważony rozwój całego kraju, czyli zmniejszanie dysproporcji w poziomie rozwoju społeczno-gospodarczego różnych obszarów. Celem przyjętego przez władze publiczne modelu jest wspomaganie w szczególności tych obszarów, które nie mogą w pełni wykorzystać swojego potencjału rozwojowego, bo utraciły realizowane wcześniej funkcje społeczno-gospodarcze (np. przestały być miastami wojewódzkimi) i przez to stały się bardziej podatne na zachodzące zjawiska kryzysowe (Ministerstwo Funduszy i Polityki Regionalnej, 2020).

4.7. Wkład w rozwój dyscypliny geografia społeczno-ekonomiczna i gospodarka przestrzenna

Wyniki badań zaprezentowane w monografii będącej moim głównym osiągnięciem naukowym, stanowią problematykę o znaczeniu cywilizacyjnym, która w Polsce ma istotne znaczenie dla reprezentantów dyscypliny geografia społeczno-ekonomiczna i gospodarka przestrzenna oraz niektórych dyscyplin pokrewnych. Wybrane aspekty badań mają charakter oryginalny i dotyczą kwestii, które w literaturze naukowej nie były dotąd prezentowane.

Podsumowując, wyniki moich badań prowadzą do głównego wniosku, że sam status administracyjny miasta ma drugorzędne znaczenie dla dynamiki jego rozwoju społeczno-gospodarczego, jeśli nie wynika on z pozycji miasta w hierarchii układu osadniczego. Tym samym status administracyjny (stolica regionu) jest niewystarczającym czynnikiem dynamizującym rozwój społeczno-gospodarczy ośrodka. Uznaję to za swój główny wkład w rozwój dyscypliny geografia społeczno-ekonomiczna i gospodarka przestrzenna.

W tym względzie, jak się wydaje, wbrew często formułowanym w debacie publicznej oraz naukowej opiniom, wpływ reform administracyjnych na procesy rozwojowe zachodzące w polskich miastach jest zauważalny, lecz nie ma charakteru determinującego. Innymi słowy, wpływ ten występuje, ale jest on tylko jednym z czynników odpowiedzialnych za kształt trajektorii zmian społeczno-ekonomicznych miast. Do rozwoju miasta sama tylko funkcja administracyjna nie jest wystraszająca.

Oryginalność prezentowanej pracy polega także na tym, że główne konkluzje zostały sformułowane na podstawie wielowątkowych badań, tzn. biorących pod uwagę różne aspekty rozwoju społeczno-gospodarczego miast, podczas gdy większość tego typu prac uwzględnia tylko jedną cechę bądź stosunkowo niewielką ilość zmiennych (por. Wilk, 2004; Sokołowski, 2011; Walczak, 2012; Potocki, Babczuk, 2015; Szukalski, 2018), czy subiektywne opinie mieszkańców (por. Dziemianowicz, 2000; Krysiński, 2013; Krysiński 2018; Konopski, Wiśniewski, 2019).

W pracy diagnozowana (potwierdzana) jest postępująca polaryzacja rozwoju. Należy jednak mocno podkreślić, że już na początku badanego okresu obie grupy miast, będące przedmiotem porównania, znacznie się między sobą różniły, m.in. wielkością, zamożnością czy poziomem życia mieszkańców. Z upływem czasu, pomimo zachodzących na poziomie krajowym procesów konwergencji, różnice te utrzymywały się bądź (częściej) narastały.

Obserwowana polaryzacja rozwoju wydaje się być konsekwencją wielu czynników, w tym różnego charakteru badanych miast, wynikającego z posiadanych – często znacząco odmiennych – czynników rozwoju. Wynikać ona może również z przebiegu globalnych procesów społeczno-gospodarczych, przejawiających się w dynamicznym rozwoju dużych, silnych, koncentrujących zasoby ośrodków. Nieco upraszczając, można odwrócić często formułowaną opinię i stwierdzić, że całokształt sytuacji i zmian społeczno-gospodarczych w największych miastach w Polsce jest przyczyną podążających za nimi reform administracyjnych – nie zaś ich skutkiem. Jak się wydaje, już sam fakt ukształtowania podziału administracyjnego z końca lat dziewięćdziesiątych jest w znacznej mierze konsekwencją wcześniej występujących uwarunkowań, a dalszy przebieg procesów rozwojowych – w pewien sposób ich kontynuacją. Możliwe są pewne korekty w tym zakresie, lecz ich wystąpienie uzależnione od pojawienia się określonych elementów, np. przekształceń w bazie ekonomicznej, czy przejawiającej się w określonych decyzjach woli politycznej.

Przebieg i charakter procesów rozwojowych zachodzących w miastach z funkcją administracyjną wydaje się mieć elementy wspólne z podobnymi procesami zachodzących poza granicami kraju (por. Ak, 2008; Mezentsev, Kluiko, 2013; Simion, 2016). Powiela pewne schematy, takie jak m.in. dezindustrializacja. Pomimo że od co najmniej trzech dekad w polityce rozwoju regionalnego UE (i polityce spójności) dominuje kierunek policentryczny oraz związane z nim działania wzmacniające wielośrodkowość regionów [por. Richardson, Jensen 2000, Krätke 2001, Dühr 2005, Heffner, Gibas 2013, Bański, Czapiewski 2015, Mały 2016], formy polaryzacyjne w ich rozwoju wydają się dominować, a natura tych procesów w znacznym stopniu jest żywiołowa.

Literatura

Ak B., 2008. Deindustrialization under the impact of globalization: the case of Istanbul. M.S. - Master of Science. Middle East Technical University.

Brzeziński C., 2010. Procesy suburbanizacji obszarów podmiejskich na przykładzie gmin powiatu pabianickiego. Zmiany przestrzenne. Folia Oeconomica, Acta Universitatis Lodziensis, 245, 169–177.

Celińska-Janowicz D., Miszczuk A., Płoszaj A., Smętkowski M., Current Demographical Issues in the Eastern Poland Macroregion. EUROREG Reports and Analyses, 5(2010), 9–10.

Czarnecki B., 2011. Przejawy i konsekwencje depopulacji polskich miast. Zarys problemu. *Architecturae et Artibus*, 3(4), 13–20.

Długookresowa Strategia Rozwoju Kraju – Polska 2030. Trzecia fala nowoczesności (2013). Warszawa, Ministerstwo Administracji i Cyfryzacji. Pobrano z: http://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/download.xsp/WMP20_13000_0121/O/M20_130121.pdf (18.12.2020).

Dworakowska M., 2018. Dochody budżetowe jednostek samorządu terytorialnego z perspektywy absorpcji funduszy unijnych. *Optimum. Economic Studies*, 3 (93), 57.

Dylewski R., 2006. Problemy rozprzestrzeniania się miast w świetle doświadczeń krajów Unii Europejskiej i Stanów Zjednoczonych [w:] Kozłowski (red.), *Żywiłowe rozprzestrzenianie się miast. Studia nad zrównoważonym rozwojem, Człowiek i Środowisko, Białystok–Lublin–Warszawa*, PAN.

Dziemianowicz W., 2000. Byłe stolice województw w rok po reformie, ekspertyza przygotowana na zlecenie Polskiej Agencji Rozwoju Regionalnego, Warszawa.

Fisher R.A., 1934. *Statistical methods for research workers* (5th ed.). Edinburgh, Oliver and Boyd.

Fisher R.A., 1935. The logic of inductive inference. *Journal of the Royal Statistical Society, Series A*, 98, 39–54.

Gorzela G., 1999. Reforma terytorialnej organizacji kraju: geneza, założenia, uzasadnienie [w:] G. Gorzela (red.) *Decentralizacja terytorialnej organizacji kraju: założenia, przygotowanie, ustawodawstwo*, Warszawa, Centrum Analiz Społeczno-Ekonomicznych, 9–21.

Gorzela G., Smętkowski M., 2019. Rozwój regionalny, polityka regionalna. *Forum Obywatelskiego Rozwoju*. Pobrano z: <https://for.org.pl/pl/publikacje/raporty-for/raport-forrozwoj-regionalny-polityka-regionalna> (18.12.2020).

Heffner K., 2016. Proces suburbanizacji a polityka miejska [w:] T. Marszał (red.), *Miasto – region – gospodarka w badaniach geograficznych. W stulecie urodzin Profesora Ludwika Straszewicza*, Łódź, Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego.

Hełdak M., Płuciennik M., 2017. Costs of Urbanisation in Poland, Based on the Example of Wrocław. *IOP Conf. Series: Materials Science and Engineering*, 245: 07 2003.

Kazak J., van Hoof J., Świąder M., Szewrański S., 2017. Real Estate for the Ageing Society – the Perspective of a New Market, *Real Estate Management and Valuation*, 25(4), 13–24.

Komorowski J., 2012. Miasta wojewódzkie a miasta postwojewódzkie w Polsce – zróżnicowanie i zmiany poziomu gospodarczego w pierwszej dekadzie XXI wieku. *Studia Miejskie*, 8, 9–25.

Konopski M., Wiśniewski R., 2019. Wpływ reformy administracyjnej na tożsamość terytorialną mieszkańców północno-wschodniej Polski. *Przeгляд Geograficzny*, 91, 4, s. 609–630.

Korcelli P., 2018. System osadniczy Polski – kierunki przemian. *Studia KPZK PAN*, 183, 263–272.

Krysiński D., 2013. Wszystko co złe, to reforma. O utracie statusu miasta wojewódzkiego w dyskursie kaliszczan. *Przeгляд Socjologiczny*, LXII/4, 25–42.

Krysiński D., 2018. Duża strata o małym znaczeniu? O wzajemnej relacji między statusem wojewódzkim, tożsamością lokalną i sferą praktyk społecznych. *Miasto. Pamięć i Przyszłość*, 3/1.

Mezentsev K., Kluiko T., 2013. Spatial processes in Kyiv metropolitan region: globalization or post-Soviet transformation. *Kyivskiyi geograhichnyi shchorichnyk–Kiev Geographic Annual*, 8, 92-98.

Ministerstwo Funduszy i Polityki Regionalnej (2020). *Krajowa Strategia Rozwoju Regionalnego*. Pobrano z <https://www.gov.pl/web/fundusze-regiony/krajowa-strategia-rozwoju-regionalnego> (18.12.2020).

Miszczuk A., Miszczuk M., 2017. Zmiany zaludnienia jako czynnik redystrybucji dochodów gmin (na przykładzie województwa lubelskiego). *Roczniki Nauk Społecznych*, 9(45), nr 3, 65–81.

Osman S., Nawawi A.H., Abdullah J., 2008. Urban Sprawl and Its Financial Cost: A Conceptual Framework. *Asian Social Science*, 4(11), 39–50.

Porter M.E., 1997. New strategies for inner-city economic development. *Economic Development Quarterly*, 11(1), 11–27.

Potocki J., Babczuk A., 2015. Wybrane aspekty marginalizacji dawnych miast wojewódzkich. Pobrano z: http://www.jacek-potocki.pl/files/Dawne_miasta_wojewodzkie.pdf (10.05.2020 r.)

Przybyła K., 2016. Aktywność inwestycyjna polskich miast wojewódzkich. *Studia i Prace WNEIZ US. Gospodarka regionalna i międzynarodowa*, tom 2, nr 46/2, 105–116.

Przybyła K., 2018. Współpraca władz samorządowych z biznesem lokalnym [w:] M. Kachniarz, R. Raczyński (red.), *Samorząd XXI wieku*. Wrocław, Wydawnictwo Siedmioróg, 121.

Przybyła K., Kachniarz M., 2017. The Impact of Administrative Reform on the Central Functions of Larger Polish Cities. *Journal of Economic Issues*, 51(3), 843–862.

Przybyła K., Kachniarz M., Hełdak M., 2018. The Impact of Administrative Reform on Labour Market Transformations in Large Polish Cities. *Sustainability*, 10 (8), 2860, 1–15.

Przybyła K., Kulczyk-Dynowska A., Kachniarz M., 2014. Quality of life in the regional capitals of Poland. *Journal of Economic Issues*, 48(1), 181–196.

Simion, G., 2016. Effects of postsocialist deindustrialization in Central-Eastern Europe. Results of an industrial site survey and GIS mapping in Bucharest City, Romania. *Human Geographies*, 10(1), 79-93.

Sokołowski D., 2011. Centralność większych miast Polski. Rola czynnika administracyjnego i globalizacji [w:] B. Namysłak (red.), *Przekształcenia regionalnych struktur funkcjonalno-przestrzennych*, Rozprawy Naukowe IGiRR Uniwersytetu Wrocławskiego, nr 20, Wrocław, Uniwersytet Wrocławski, 11-23.

Stelmaszewska N., 2020. Konsekwencje suburbanizacji dla miast i stref podmiejskich w świetle literatury krajowej i zagranicznej. *Urban Development Issues*, 66(1), 25–34.

Szukalski P., 2018. Rozwój demograficzny dawnych i obecnych stolic województw. *Demografia i Gerontologia Społeczna – Biuletyn Informacyjny*, 7.

Śleszyński P., 2018. *Polska średnich miast. Założenia i koncepcja deglomeracji w Polsce*. Warszawa, Klub Jagielloński.

Świąder M., Szewrański S., Kazak J., 2020. Environmental Carrying Capacity Assessment—the Policy Instrument and Tool for Sustainable Spatial Management. *Frontiers in Environmental Science*, 8, 57 9838.

Walczak D., 2012. Konieczność zmian w podziale terytorialnym gmin. *Zeszyty Naukowe SGGW, Ekonomika i Organizacja Gospodarki Żywnościowej*, 99, 205-213.

Wilk W., 2004. The effect of changes in administrative division on the economic position of the largest cities in Poland. *Miscellanea Geographica*, 11, 241-247.

5. Informacja o wykazywaniu się istotną aktywnością naukową albo artystyczną realizowaną w więcej niż jednej uczelni, instytucji naukowej lub instytucji kultury, w szczególności zagranicznej.

Moja aktywność naukowa rozwinęła się dzięki relacjom zawodowym z uczonymi z uczelni i instytucji naukowych polskich oraz zagranicznych.

W okresie od kwietnia do września 2011 r. odbyłam zagraniczny staż naukowo-badawczy w Správa Krkonošského národního parku z siedzibą w Vrchlabi w Czechach, license No 17/2011. Jednocześnie cyklicznie brałam i nadal biorę udział w życiu naukowym (i społecznym) Karkonoskiego Parku Narodowego (seminaria, różnego typu spotkania). Efektem nawiązanych kontaktów i prowadzonych badań były krajowe i zagraniczne publikacje naukowe, m.in.

Przybyła K., Kulczyk-Dynowska A., 2012. Transgraniczne parki narodowe a kapitał społeczny—na przykładzie KPN i KRNAP. *Prace Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu*, 243, 222-228.

Kulczyk-Dynowska A., Przybyła K., 2012. Karkonoskie parki narodowe (Karkonoski Park Narodowy i Krkonošský Národní Park) a rozwój transgranicznej przestrzeni regionalnej. *Prace Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu*, 244, 321-329.

Przybyła K., Kulczyk-Dynowska A., 2017. Transformations of Tourist Functions in Urban Areas of the Karkonosze Mountains. *IOP Conference Series: Materials Science and Engineering*, 245, 1–7, <https://doi.org/10.1088/1757-899X/245/7/072001>.

Przybyła K., Kulczyk-Dynowska A., 2019. Transformations of Tourist Functions in Urban Areas Territorially Linked with National Parks . *IOP Conference Series: Materials Science and Engineering*, 471, 1–8, <https://doi.org/10.1088/1757-899x/471/11/112038>.

Kulczyk-Dynowska A., Przybyła K., 2019. Protecting Nature in National Parks: The Spatial and Financial Contexts. *Polish Journal of Environmental Studies*, 28, 2673–2684, <https://doi.org/10.15244/pjoes/92819>.

Kulczyk-Dynowska A., Przybyła K., 2020. Residential Real Estate in the Municipalities Located in the Naturally Valuable Areas in Poland. W: *Eurasian Economic Perspectives. Proceedings of the 25th Eurasia Business and Economics Society Conference*, 12/1, 3–16. *Eurasian Studies in Business and Economics*, https://doi.org/10.1007/978-3-030-35040-6_1.

Brałam aktywny udział w licznych konferencjach i seminariach organizowanych przez zagraniczne i polskie uniwersytety (szczegółowy wykaz konferencji zawiera załącznik 3, pkt. II.7). W ich trakcie nawiązałam współpracę z naukowcami z innych polskich oraz zagranicznych uczelni. Przykładem publikacji będącej efektem wyjazdów na konferencje i spotkania naukowe do Czech na Univerzita Hradec Králové jest praca powstała przy współpracy prof. Ladislava Hájka (Economics Department, Faculty of Informatics and Management):

Stacherzak A., Hełdak M., Hájek L., Przybyła K., 2019. State Interventionism in Agricultural Land Turnover in Poland. *Sustainability*, 11, 1–13. <https://doi.org/10.3390/su11061534>.

W trakcie spotkań naukowych organizowanych przez Katedrę Badań Operacyjnych Politechniki Wrocławskiej podjęłam współpracę z dr hab. prof. PWr Davidem Ramesyem (obecnie: Katedra Informatyki i Inżynierii Systemów, Politechnika Wroclawska, wcześniej: Department of Mathematics and Statistics, University of Limerick, Irlandia). Jej efektem są publikacje:

Przybyła K., Kachniarz M., Kulczyk-Dynowska A., Ramsey D., 2019. The Impact of Changes in Administrative Status on the Tourist Functions of Cities: A Case Study from Poland. *Ekonomiska Istrazivanja-Economic Research* 32: 578–603. <https://doi.org/10.1080/1331677X.2018.1559072>.

Przybyła K., Kachniarz M., Ramsey D., 2020. The Investment Activity of Cities in the Context of Their Administrative Status: A Case Study from Poland. *Cities*, 97, 1–9, <https://doi.org/10.1016/j.cities.2019.102505>.

Przybyła K., Kachniarz M., Hełdak M., Ramsey D., Przybyła B., 2022. The Influence of Administrative Status on the Trajectory of Socio-Economic Changes: A Case Study of Polish Cities. *Moravian Geographical Reports*, 30,1–13, <https://doi.org/10.2478/mgr-2022-0012>.

W ramach podpisanej w 2019 r. przez Uniwersytet Przyrodniczy we Wrocławiu oraz Saint-Petersburg Mining University dwustronnej międzynarodowej umowy o współpracy naukowej uczestniczyłam w seminariach i spotkaniach naukowych, gdzie podjęłam współpracę z prof. Eleną Bykową (Department of Engineering Geodesy, Saint Petersburg Mining University, Russia) oraz Janą Volkovą, Saint Petersburg State University of Architecture and Civil Engineering, Russia). Jej efektem jest publikacja:

Volkova J., Bykova E., Hełdak M., Przybyła K., Pawlak S., 2021. Territorial Extrapolation of Basic Data as a Solution of the Problem of Its Deficiency During Mass Appraisal. *Land* 10, 1–14, <https://doi.org/10.3390/land10070750>.

Obecnie współpraca ta jest zawieszona decyzją Rektora Uniwersytetu Przyrodniczego we Wrocławiu ze względu na agresję Rosji na Ukrainę.

Innym przykładem efektu współpracy międzynarodowej zainicjowanej dzięki współuczestniczeniu z dr Lesią Kucher (State Biotechnological University, Ukraine) w spotkaniach naukowych organizowanym przez V.N. Karazin Kharkiv National University (Ukraine) w ramach podpisanej w 2020 r. dwustronnej umowy o współpracy z Uniwersytetem Przyrodniczym we Wrocławiu jest publikacja:

Hełdak M., Stacherzak A., Przybyła K., Kupczak S., Kucher L., 2022. Agricultural Land Transaction Prices Against the Background of Property Intended for Investment Purposes in Poland. *Real Estate Management and Valuation*, 30, 30–44, <https://doi.org/10.2478/remav-2022-0019>.

Ta współpraca jest kontynuowana, dr Lesia Kucher będzie w listopadzie i grudniu 2022 r. gościć na Uniwersytecie Przyrodniczym we Wrocławiu (w ramach Stypendium im. Profesora Stanisława Tołpy), planujemy kontynuować rozpoczęte wcześniej badania.

Na zaproszenie Kierownika Grantu dr inż. Iwony Kaczmarek (Uniwersytet Przyrodniczy we Wrocławiu) uczestniczę w realizacji projektu Horyzont H2020-MSCA-RISE-2020 w programie Marie Skłodowska-Curie Research and Innovation Staff Exchange (MSCA RISE) pn.: „Economy bY spacE - Impact of Covid-19 outbreak on European economies (EYE)”. Celem projektu jest ocena wpływu pandemii Covid-19 na gospodarkę w różnych skalach (miejskiej/regionalnej/krajowej/europejskiej). Badania prowadzone są równolegle w kilku krajach europejskich dla kilku wybranych obszarów testowych. Projekt EYE ma w efekcie doprowadzić do opracowania prototypowej usługi informatycznej, opartej na dostępnych zobrazowaniach satelitarnych dostarczanych w ramach programu Copernicus (<https://www.copernicus.eu/en/services>), zintegrowanej z nowoczesnymi modelami ekonomicznymi i epidemiologicznymi, wspieranej przez algorytmy sztucznej inteligencji. Moją dotychczasową aktywnością w tym zakresie było pozyskiwanie, gromadzenie i analiza danych na temat wybranych Specjalnych Stref Ekonomicznych oraz wybranych aspektów działalności lotnisk w Polsce.

6. Informacja o osiągnięciach dydaktycznych, organizacyjnych oraz popularyzujących naukę lub sztukę.

6.1. Działalność dydaktyczna

Działalność dydaktyczną oprócz jednostek wymienionych pkt. 3. realizowałam także w PWSZ im. Angelusa Silesiusa w Wałbrzychu oraz Wyższej Szkole Zarządzania i Przedsiębiorczości w Wałbrzychu. Zajęcia dydaktyczne prowadziłam w formie wykładów, ćwiczeń, konsultacji, seminariów dla doktorantów. Prowadziłam przedmioty takie jak m.in. ekonomia, polityka regionalna, samorząd terytorialny, ekonomika miast i regionów, a także inne koncentrujące się wokół tematyki finansów, przedsiębiorczości, czy marketingu terytorialnego. Zajęcia realizowałam zarówno na studiach stacjonarnych (I, II, III stopnia) jaki i niestacjonarnych (I i II stopnia) oraz studiach podyplomowych. Na Uniwersytecie Przyrodniczym we Wrocławiu zajęcia prowadziłam dla studentów kierunków Gospodarka Przestrzenna oraz Geodezja i Kartografia, w pełnym wymiarze czasu pracy. W ramach ocen pracowniczych uzyskiwałam pozytywne oceny pracy dydaktycznej, zarówno ze strony pracodawcy, jak i studentów.

Byłam recenzentem 49 prac dyplomowych, wypromowałam 96 dyplomantów, w tym 67 inżynierów i 29 magistrów inżynierów. Aktualnie sprawuję opiekę nad kolejnymi seminarzystami I i II stopnia studiów.

W 2022 r. pełniłam funkcję tutora w V Edycji Szkoły Liderów Lokalnych pn. Lider Zmian Lokalnych. Program realizowany był pod patronatem honorowym Marszałka Województwa Dolnośląskiego oraz Rektorów: Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu, Politechniki Wrocławskiej, Uniwersytetu Przyrodniczego we Wrocławiu, a także pod patronatem merytorycznym Dolnośląskiego Funduszu Rozwoju.

Cyklicznie uczestniczę w seminariach naukowych Instytutu Gospodarki Przestrzennej, na których dyskutowane są m.in. zagadnienia związane problemami naukowymi doktorantów, w ramach konsultacji udzielam porad studentom wszystkich kierunków i osobom spoza uczelni.

6.2. Działalność organizatorska

W ramach mojej działalności organizacyjnej wykonywałam wiele działań na rzecz Uniwersytetu Przyrodniczego we Wrocławiu. Systematycznie powoływana byłam i brałam udział w pracach Komisji Egzaminacyjnych do przeprowadzania egzaminów dyplomowych, gdzie pełniłam funkcję członka, sekretarza bądź zastępcy przewodniczącego. Byłam również sekretarzem i członkiem Komisji Rekrutacyjnej dla kierunku Gospodarka Przestrzenna, pełniłam funkcję opiekuna roku dla studentów kierunku Gospodarka Przestrzenna.

W 2014 r. otrzymałam Zespołową Nagrodę I stopnia Rektora Uniwersytetu Przyrodniczego we Wrocławiu za osiągnięcia organizacyjne, było to efektem komisyjnego opracowania skierowanego do ministerstwa wniosku, a w następstwie uzyskania uprawnień do prowadzenia kształcenia na poziomie studiów II stopnia na kierunku Gospodarka Przestrzenna.

W 2017 r. zostałam powołana i brałam udział w pracach Zespołu zajmującego się czteroletnią oceną parametryczną jednostki (Wydziału Inżynierii Kształtowania Środowiska i Geodezji UP we Wrocławiu).

W 2021 r. zostałam z grona adiunktów wybrana do Rady Dyscypliny Geografia Społeczno-Ekonomiczna i Gospodarka Przestrzenna. Od 2021 r. jestem też Przewodniczącą Komisji Skrutacyjnej Rady Dyscypliny GSEiGP.

Od 2015 r. szeroko zaangażowana jestem w szerzej opisaną w pkt. 7. współpracę z władzami i społecznością miasta i gminy Wleń, znalazło to przełożenie na zorganizowaną

przeze mnie współpracę pomiędzy Uniwersytetem Przyrodniczym we Wrocławiu, a podmiotami z Wlenia. Jej praktycznym wymiarem był m.in. skierowany do studentów konkurs na opracowanie koncepcji zagospodarowania terenu przestrzeni publicznej rynku miejskiego oraz ul. Jana Kazimierza Miasta Wleń znajdujących się na obszarze Parku Krajobrazowego „Dolina Bobru”.

W 2017 r. byłam członkiem Komitetu Organizacyjnego konferencji naukowej „Gospodarka przestrzenna stan obecny i wyzwania przyszłości – ujęcie interdyscyplinarne”. Zostałam redaktorem tematycznym Prac Naukowych UE we Wrocławiu nr 504/2018, będących publikacją pokonferencyjną.

W latach 2016-2019 byłam członkiem Komitetów Organizacyjnych konferencji naukowych z cyklu „Społeczne Gospodarowanie”, organizowanych przez PTE we Wrocławiu. W roku 2017 pełniłam funkcję sekretarza konferencji, zostałam też redaktorem tematycznym Prac Naukowych UE we Wrocławiu nr 492/2017, będących publikacją pokonferencyjną.

6.3. Działalność popularyzatorska

W ramach działań o charakterze popularyzatorskim wykonałam m.in. następujące czynności:

- cyklicznie współpracuję z portalem internetowym Lwówecki.info, w efekcie powstały m.in. artykuły popularyzatorskie: Efekty funkcjonowania dolnośląskich SSE (2014 r.), Turystyka jako składowa gospodarek miast powiatu jeleniogórskiego (2015 r., we współpracy dr A. Kulczyk-Dynowską), Zarządzanie obszarem chronionym – doświadczenia użyteczne dla innych organizacji (2015 r., we współpracy dr A. Kulczyk-Dynowską), systematycznie udzielałam konsultacji dziennikarzom portalu piszącym na wybrane tematy społeczno-ekonomiczne.
- cyklicznie, od 2010 r. współpracuję, w tym wygłaszałam „pogadanki” dla Zespołu Aktywności Społecznej w Sobieszowie, m.in. na temat budżetu gospodarstwa domowego, czy obowiązującego systemu wyborczego.
- w 2016 r. i w 2018 r. wygłosiłam wykłady zamawiane dla Karkonoskiego Uniwersytetu Trzeciego Wieku, poruszałam tematykę specjalnych stref ekonomicznych.

7. Inne informacje, ważne z punktu widzenia wnioskodawcy, dotyczące jego kariery zawodowej

Od 2013 r. jestem członkiem, a od 2015 r. członkiem Zarządu Wrocławskiego Oddziału Polskiego Towarzystwa Ekonomicznego. W tym czasie czynnie uczestniczyłam w pracach tej organizacji, m.in. współorganizowałam wspomniane już konferencje naukowe z cyklu „Społeczne gospodarowanie”, w tym byłam redaktorem tematycznym Prac Naukowych UE we Wrocławiu (nr 492/2017) wydanych jako efekt jednej z ww. konferencji, współuczestniczyłam w pracach redakcyjnych Wrocławskiego Biuletynu Gospodarczego (Wydawnictwo PTE we Wrocławiu), współorganizowałam okręgową Olimpiadę Wiedzy Ekonomicznej (jestem członkiem Komitetu d.s. tej olimpiady). W 2021 r. zostałam delegatem na XXII Zjazd Krajowy Polskiego Towarzystwa Ekonomicznego (PTE).

Od 2018 r. jestem członkiem Eurasia Business and Economics Society (EBES), czynnie uczestniczyłam w trzech konferencjach naukowych zorganizowanych przez tą organizację naukową (w 2017 r. w Budapeszcie, w 2018 r. w Berlinie, 2021 w Rzymie).

W 2015 r. zostałam społecznym doradcą Burmistrza Miasta i Gminy Wleń ds. społeczno – ekonomicznych. Zgodnie z podpisaną umową zakres współpracy dotyczy działania na rzecz szeroko rozumianego rozwoju Gminy, w tym m.in. podnoszenia poziomu życia mieszkańców i rozwoju turystyki. W tym samym roku Urząd Miasta i Gminy Wleń zlecił mi (w zespole z dr A. Kulczyk-Dynowską i dr A. Raszkowskim) przygotowanie Strategii Rozwoju Miasta i Gminy Wleń na lata 2015-2022. Przygotowany dokument zatwierdzono uchwałą nr 86/XV/16 Rady Miasta i Gminy Wleń z dnia 28.01.2016 r. Organizowałam współpracę pomiędzy Uniwersytetem Przyrodniczym we Wrocławiu, a Wleniem, formalnym jej wyrazem jest podpisana w marcu 2015 r. Umowa, przejawem zaś m.in. działania Koła Naukowego Planowania Przestrzennego na rzecz Gminy, szkolenia realizowane przez pracowników Uniwersytetu Przyrodniczego, konkursy dla studentów.

Od 2019 r. jestem członkiem utworzonego przez Uniwersytet Przyrodniczy we Wrocławiu Wiodącego Zespołu Badawczego: Zrównoważone miasta i regiony, działającego na rzecz rozwoju dyscypliny geografia społeczno-ekonomiczna i gospodarka przestrzenna. Tematy badawcze podejmowane w ramach działań tej jednostki to m.in. jakość życia i zmiany demograficzne obejmujące problematykę starzejącego się społeczeństwa, czy wielowymiarowy rozwój miast i wsi.

Katarzyna Przybyła